

Учитывая эколого-экономические и социальные проблемы лесоресурсного комплекса Украины и мировые тенденции лесохозяйствования, в статье обоснована необходимость внедрения предпринимательских инициатив экологической направленности в процессы использования и воспроизводства лесных ресурсов.

Necessity of implementation of the environmentally oriented entrepreneurial initiatives in the process of exploitation and reproduction of the forest resources, taking into consideration global trends of the forest resource development and ecological - social problems of forest complex of Ukraine has been considered in this article.

Рецензент: д.е.н., професор М.О.Соколов

Дата надходження в редакцію: 19.03.2012 р.

УДК 332(25) : 711.5

ДО СИСТЕМАТИЗАЦІЇ МЕТОДИК ОЦІНКИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Н.В. Морозюк, к.е.н., доцент, Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ

У статті систематизовано методики оцінки розвитку територіальних соціально-економічних систем, проаналізовано їх переваги та недоліки. Визначено необхідні складові системи оцінки та запропоновані шляхи удосконалення відповідних методик

Ключові слова: розвиток, методика, система оцінки, територіальні соціально-економічні системи.

Постановка проблеми. Одним з обов'язкових елементів механізму забезпечення рівня життя населення є моніторинг діяльності всіх суб'єктів управління процесом за допомогою відповідної системи оцінки. В багатьох сферах він вже став дієвим інструментом розвитку багатьох сфер, наприклад банківській, фінансово-інвестиційній тощо. Проте в практиці управління регіонами та населеними пунктами такі системи оцінки мають лише інформативний характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки розвитку територіальних соціально-економічних систем досить детально вивченні в регіональній економіці. Деякі з цих досліджень знайшли відображення у нормативно-правових актах нашої держави. Зокрема, з метою визначення оцінки соціально-економічного становища малих міст і селищ, своєчасного виявлення негативних тенденцій їх розвитку та забезпечення прийняття управлінських рішень було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Про моніторинг соціально-економічного розвитку малих міст і селищ» від 2 квітня 2009 року [1]. В минулому році було ухвалено Постанову Кабінету Міністрів України «Про запровадження оцінки результатів діяльності Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій» [2]. Але попри спроби завершити в Україні процес формування комплексної оцінки розвитку територій, яка б сприяла позитивним змінам, багато питань залишають не розв'язаними.

Мета дослідження. Систематизувати існуючі методики оцінки розвитку територіальних

соціально-економічних систем та визначити напрями їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. В наукових дослідженнях та практиці державного управління для оцінки розвитку соціально-економічних систем використовується багато різноманітних методик. За ознаками цілеспрямованості їх можна об'єднати в дві групи. В методиках, які входять до першої групи рівень розвитку об'єктів визначається як просте середньоарифметичне значення показників або як сума їх бальних оцінок.

Реалізація будь-якого методичного підходу вимагає:

1) порівнянність значень різних показників, що мають різні типи й одиниці виміру;

2) «згортка» множини значень вихідних оцінних показників, зведених до порівнянного виду, в одну інтегральну оцінку.

Для забезпечення порівнянності та співставності показників їх нормують. Якщо показник є *стимулятором*, тобто його зростання підвищує рівень життя населення, то для його нормування використовують формулу 1:

$$Y_{ij} = X_{ij} - X_{i \min} / X_{i \max} - X_{i \min}, \quad (1)$$

де Y_{ij} — стандартизоване значення показника X_{ij} ;

X_{ij} - значення і-го показника на j-тій території;

$X_{i \min}$ - мінімальне значення і-го показника;

$X_{i \max}$ - максимальне значення і-того показника.

Якщо показник є *дестимулятором*, тобто його зростання, наприклад призводить до зниження

рівня життя населення відповідної території, то для його нормування застосовують формулу 2:

$$Y_{ij} = X_{i \max} - X_{ij} / X_{i \max} - X_{i \min}, \quad (2)$$

Таким чином нормування значень показників, тобто переведенням їхніх вихідних значень, що виражаються в різних одиницях вимірювання, в єдину безрозмірну шкалу з фіксованим діапазоном, де як такий прийнятий інтервал від) [0;1].

«Згортка» часткових показників в інтегральну оцінку відбувається за формулою 3 простої середньої арифметичної (використовується при визначенні індексу людського розвитку):

$$I = (\sum Y_{ij}) / m, \quad (3)$$

де I – інтегральний показник рівня розвитку;
m – кількість локальних показників соціально-економічного розвитку регіону;

Даний методичний підхід використовується при оцінці діяльності органів державної влади. Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про запровадження оцінки результатів діяльності Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій» першим етапом оцінки є нормування показників. Лише після цього визначається середнього арифметичного значення суми рейтингових оцінок конкретного регіону за всіма показниками, що характеризують окремий напрям діяльності. За результатами розрахунків розраховується інтегральна рейтингова оцінка як середнє арифметичне значення суми рейтингових оцінок конкретного регіону за усіма напрямками. Найкращим вважається регіон, середнє арифметичне значення суми рейтингових оцінок якого має найнижче значення.

Іншою прикладом використання цього підходу є методика рейтингової оцінки районів і міст, яка проводиться Житомирською обласною державною адміністрацією. Відмінність від запропонованої Кабінетом Міністрів системи оцінки в тому, що на початковому етапі не проводиться нормування показників, а визначається місце району за кожним з них. Далі алгоритм розрахунків подібний вищевказаному.

Поширення даного підходу в практиці державного управління пояснюється простотою його у використанні. Проте ця методика має істотні недоліки, тому що не всі аспекти розвитку в однаковій мірі впливають на територіальну соціально-економічну систему та досягнення нею поставлених завдань. Для усунення цього використовують більш математично складні методики, які складають другу групу.

«Згортка» до єдиного інтегрального значення, на відміну від першого підходу, враховує пріоритетність кожного з показників. Однією з формул, який відображає даний процес є наступна:

$$I = \sum_{j=1}^n Y_{ij} W_{ij}, \quad (4)$$

де Y_{ij} – нормований і-тий показник j-тому регіоні;

W_{ij} – питома вага, з яким і-тий показник враховується при розрахунку інтегрального показника.

Найбільш поширеною є формула, яка крім коефіцієнта пріоритетності враховує нормативне значення показника:

$$I_i = \sum_{j=1}^m \frac{f_j}{n_j} q_j \quad (5)$$

де I_i – узагальнений показник розвитку і-ої сільської території;

f_j – фактичний обсяг j-го часткового показника;

n_j – нормативний обсяг j-го часткового показника;

q_j – коефіцієнт пріоритетності j-го часткового показника (визначається на основі експертних оцінок).

Для визначення вагових значень показників (W_{ij}) існують такі підходи:

1) базується на матриці коефіцієнтів парної кореляції;

2) на факторні методи;

3) на результати побудови групової експертної оцінки і (або) порівняння експертних оцінок.

При цьому фактичне значення показника може порівнюватись, як з нормативним, так і його значенням у попередньому році чи плановим рівнем.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виходячи з вищевказаного та враховуючи зарубіжний досвід дієва система оцінки територіальних соціально-економічних систем повинна включати такі основні елементи:

- фактичне значення індикатору;
- порогове значення, нижче якого спускатись не можна, тому що в іншому випадку відбудуться необратимі процеси і система може піддатися руйнуванню;

- ранг (вагу) індикатора, який характеризує ступінь його впливу на інтегральний показник (зазвичай цей показник встановлюється експертним шляхом або коефіцієнт взаємозв'язку (еластичності) досліджуваного і інтегрального показників;

- державний орган управління або неурядова організація, відповідальна за регулювання індикатора.

Чи буде система оцінки громіздкою залежить від першого елементу – фактичних значень. Традиційно систему індикаторів поділяють на три групи: економічну, соціальну та екологічну. які в свою чергу поділяють на безліч підгруп. Наприклад, економічні індикатори можна

об'єднати в такі підгрупи: виробничо-економічні, структурні, інвестиційні, фінансові, зовнішньоекономічної діяльності, науково-технічного потенціалу; соціальні на індикатори життєвого рівня населення, стану трудових ресурсів, здоров'я населення, демографічної ситуації та криміногенної ситуації [3]. Ці підгрупи в свою чергу поділяються на окремі показники. В науковій літературі існує думка про те, що вимірювання в економічній, соціальній, екологічній сфері слід доповнити індикаторами соціально-економічна підсфера, екологічно-економічній, соціально-екологічна, соціально-еколого-економічній підсфері.

Відносно індексу розвитку для характеристики окремих аспектів досягнутого рівня і тенденцій розвитку потенціалу регіону можна, наприклад, виділяти дев'ять груп: демографічний розвиток, розвиток ринку праці, матеріальний добробут населення, умови життя населення, рівень освіти населення, стан охорони здоров'я, соціальне середовище, екологічну ситуацію, фінансування людського розвитку [4].

Побудовані часткові показники зведеного індексу рівня розвитку регіону є своєрідним індикатором структурних регіональних зрушень і їх варто використовувати у визначенні пріоритетів регіональної політики. Систему показників він поділяє на три блоки: структурно-пропорційного розвитку економіки; організаційного розвитку; міжрегіональних зв'язків та соціального розвитку регіонів [5].

Недоліком переважної більшості систем оцінки є те, що кінцевою метою їх розробки розглядається типізація (класифікація) регіонів або інших адміністративно-територіальних одиниць за рівнем соціально-економічного розвитку, а не аналіз сучасної ситуації, оцінка існуючих тенденцій та моніторинг виконання стратегічних напрямів державної, регіональної, місцевої політики. Вирішуючи питання оцінки соціально-економічного розвитку області, необхідно врахувати її подвійну природу, з одного боку, як елемента (підсистеми) системи більш високого рівня – країни, а з іншого як відносно самостійної системи, елементами (підсистемами) якої є адміністративно-територіальні одиниці. Водночас мету цієї оцінки більшість вчених вбачає в типізації об'єктів з поділом їх на такі групи: об'єкти-лідери, високорозвинені, розвинені і проблемні [3].

Крім того на практиці реалізація більшості методик унеможливується через брак офіційних даних, а вимагати надання підприємствами, установами та організаціями звітності. яка не передбачена нормативно-правовими актами, у відповідності до законодавства України заборонено.

Для впорядкування системи показників та підпорядкування її основній меті суспільства, проголошеній нашою державою необхідно розпочати з чіткого уявлення про сутність та складові рівня життя населення. Для цього необхідно активізувати наукові дослідження в цьому напрямі та переглянути діючі нормативно-правові акти у цій сфері. В результаті це дасть змогу чітко сформулювати завдання державної політики та визначити критерії їх досягнення.

З огляду на суб'єктивність соціально-економічних категорій важливим є адекватне відображення другого елемента. Для цього необхідним є не тільки вироблення мінімальних соціальних стандартів забезпечення сільського населення об'єктами і послугами підприємств та установ соціальної інфраструктури, а також гарантії дотримання цих стандартів урядом. Очевидно, що соціальні стандарти та нормативи, які застосовуються в державі брати не доцільно. Адже їх метою є забезпечення мінімально необхідного переліку потреб населення. Метою ж розвитку суспільства є забезпечення гідного рівня життя населення. У вітчизняній літературі, наприклад, пропонується орієнтуватися на соціальні стандарти розвинених країн світу, насамперед європейських.

Щодо рангу (ваги), то він залежатиме від пріоритетності на даний час тієї чи іншої складової рівня життя населення. Так, якщо в громаді значно є частка малозабезпечених, то для такої громади пріоритетом буде забезпечення жителям громади першого матеріального рівня потреб. Коли ж цей рівень буде задоволено, то можна буде переходити до інших пріоритетів, при цьому допускаючи зниження рівня задоволення потреб нижчих рівнів. Визначати ранг показників необхідно залучивши і громадськість, органи державної та місцевої влади, науковців, експертів.

Для взаємоуязваності цілей діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування необхідно чітко визначити орган, який відповідальний за його виконання. Як приклад спроби взаємоуязвати показники розвитку з діяльністю органів державної влади є Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2011 р. «Про запровадження оцінки результатів діяльності Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій». Відповідно до цього нормативно-правового акту для кожного показника визначено орган відповідальний за його досягнення. Але для завершення процесу формування комплексної оцінки розвитку територіальних соціально-економічних систем необхідний єдиний державний реєстр функцій органів державної влади та місцевого самоврядування.

Список використаної літератури

1. Постанова Кабінет Міністрів України «Про моніторинг соціально-економічного розвитку малих міст і селищ» № 288 від 2 квітня 2009 року [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/288-2009-%D0%BF>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про запровадження проведення оцінки результатів діяльності Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій» № 650 від 9 червня 2011 р. [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/650-2011-%D0%BF>
3. Антонов В.В. Методики комплексної оцінки соціально-економічного розвитку області та її адміністративно-територіальних одиниць (на прикладі Дніпропетровської області) / В.В. Антонов, Л.М. Зайцева. – Д., 2004. – 36 с.
4. Соколов Н.А. Прогнозирование показателей социально-экономического развития региона / Н.А. Соколов. – С., 2005. – 79 с.
5. Бутко М.П. Регіональні особливості економічних трансформацій в перехідній економіці / М.П. Бутко. – К., 2005. – 476 с.

В статье систематизированы методики оценки развития территориальных социально-экономических систем, проанализированы их преимущества и недостатки. Определены необходимые составные системы оценки и предложенные пути усовершенствования соответствующих методик.

Ключевые слова: развитие, методика, система оценки, территориальные социально-экономические системы

The methods of estimation of development of the territorial socio-economic systems are systematized in the article, their advantages and failings are analysed. The component systems of estimation and offered ways of improvement of the proper methods are certainly needed.

Keywords: development, method, system of estimation, territorial socio-economic systems

Дата надходження в редакцію: 20.03.2012 р.

Рецензент: д.е.н., професор Н.А.Соколов

УДК: 368.182.5

ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ПОРТФЕЛЮ ТЕХНІЧНИХ РЕЗЕРВІВ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

В.Л. Пластун, к.е.н., доцент, Українська академія банківської справи Національного банку України
В.Є.Балєв, ПАТ «Страхова компанія «Країна»

Стаття присвячена проблемі визначення оптимального портфелю технічних резервів страховика. Розв'язання поставленої проблеми здійснюється на основі застосування підходів, сформульованих Г. Марковіцем і існуючих обмежень, визначених українським законодавством. Отримані результати можуть бути використані в практичній діяльності страхових компаній.

Ключові слова: страхова компанія, технічні резерви, портфель технічних резервів, модель Г. Марковіца.

Постановка проблеми. В розпорядженні страхових компаній акумулюються значні розміри грошових коштів у вигляді страхових резервів (технічних і математичних), які необхідні для забезпечення майбутніх виплат страхових відшкодувань. Але не менш важливою їх функцією є інвестиційна, реалізація якої дозволяє отримати додатковий дохід від фінансової діяльності страховика.

Законодавством України встановлені чіткі обмеження щодо напрямів інвестування та співвідношення фінансових інструментів портфелю технічних резервів, які мають на меті забезпечити високу ліквідність вкладених коштів та диверсифікацію напрямів інвестування. Незважаючи на це, у період фінансової кризи

2008-2009 рр. українські страховики зіткнулись з проблемою недостатньої платоспроможності через зниження загальної ліквідності їх активів, в які були інвестовані кошти технічних резервів.

Основною метою інвестиційної функції технічних резервів є отримання доходу. Недостатня увага вітчизняних страховиків до інвестиційної функції, що простежується у використанні незначної кількості фінансових інструментів, відсутності їх аналізу за критерієм «ризик-дохідність», суттєво зменшує ефект від розміщення технічних резервів.

Вочевидь, на даному етапі розвитку страхового ринку є необхідність застосування виважених методик оцінки напрямків інвестування, які дозволять оптимізувати